

κάλαμος, ὁ δόναξ, ὁ γραφεὺς, ὁ σχοῖνος, ἅπερ ἦσαν ἐν χρήσει κοινῶς διὰ τὴν περιγραφὴν κ. τ. τ. ἐν ᾧ διὰ τοὺς κηρίνους πίνακας ἦσαν τὸ γραφεῖον, τὸ γραφίδιον, στυλός. Τὰ κάλλιστα δὲ τῶν τοιούτων ἐργαλείων ἦσαν τὰ μετὰ τοῦ παπύρου ἐξ Αἰγύπτου ἐρχόμενα· οὐχ ἦττον ὁμῶς ἐτιμῶντο καὶ τὰ ἐκ Κνίδου, ὡς μαρτυροῦσιν ὅτε Πλίνιος καὶ ὁ Μαρτιάλιος. (α) Ἐφυλάττοντο δὲ τὰ γραφικὰ ταῦτα ἐργαλεῖα, ἐν οἷς πρέπει νὰ κατατάξωμεν τὸ γλύφανον καὶ τὴν σμίχην ἐν τῇ καλαμίδι (καλαμοθήκη, γραφιοθήκη). (β) Πρὸς τὸ ἀκονᾶν δὲ καὶ ἀμβλύνειν τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα εἶχον τὴν κίστην, ἥτις ἦτον ἐν χρήσει καὶ πρὸς λείανσιν τῆς Περιγραφῆς ὡς λέγει ὁ Κάτουλος. (γ)

Τὸ ἀρχαιότατον δὲ σχῆμα τῶν χειρογράφων ἦτο τὸ τῶν κυλίνδρων (κύλινδρος ὁ μετέπειτα λεγόμενος εἰλητάριον ἢ εἰλητόν.) Τὴν κατασκευὴν δὲ τῶν τοιούτων κυλίνδρων μανθάνομεν ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1753 ἐν Ἡρακλείᾳ ἀνακαλυφθέντων τοιούτων παπυροκυλίνδρων, περὶ ὧν ἔγραψαν ὁ Murr (δ) ὁ Jorio (ε) κἄ. Ἐκ τῶν μεγάλων δ' ἀξίαν ἐχόντων τοιούτων παπυροκυλίνδρων ἐστὶν ὁ ἐν Αἰγύπτῳ (ἐν τῇ νήσῳ Ἐλεφαντίνῃ) τῷ 1821 ἀνακαλυφθεὶς ὁ τῆς Ἰλιάδος ω στιχ. 127 περιέχων. Ἐχει δ' οὗτος ὕψος 40 δακτύλων καὶ πλάτος 8 ποδῶν, περιέχων 16 σελίδας ἐκ 43 στίχων ἑκάστην.

Τὸ ἔσω τοῦ κυλίνδρου ἐδιδαιρείτο εἰς σελίδας, ὧν τὸ μῆκος παράλληλον καὶ διὰ

α) Plin. nat. hist. 16 § 17.—Martial. 14, 58.—Auson. epist. 4.75.

β) Latini scilicet graphiarium, theca calamarium. Suet. Claud. 35. Martial. 14, 19.

γ) Catull. 1. 1. Quoi dono lepidum novum libellum, Arida modo pumice expolitum.

δ) Murr, Comment. de Papyris seu volum. gr. Herculanensibus.

ε) Jorio, Real Museo Borbonico. Of ficina de' Papiri.

διαστημάτων χωριζόμενον Ἄνω τοῦ τίτλου τῆς σελίδος ἢ εἰς τὸ τέλος τοῦ κυλίνδρου ἐσυνείθιζον νὰ σημειώνωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν σελίδων ἢ τῶν στίχων τοῦ κυλίνδρου, ἐπομένως καὶ τὸν μισθὸν τοῦ ἀντιγραφέως καὶ τὴν τιμὴν τοῦ χειρογράφου. Ἡ ὥρα τοῦ τελευταίου φύλλου τοῦ κυλίνδρου ἐπροσκολλᾶτο ἐπὶ τινος λεπτῆς ῥαβδου (ὀμφαλός), περὶ ἣν τὸ χειρόγραφον περιετυλίσσετο. (α) Ἀμφότεραι δὲ αἱ ἅκραι τοῦ ὀμφαλοῦ ὠνομάζοντο *cornua*. Ἐπὶ τῆς μιᾶς δ' ἅκρας ἐπροσκολλᾶτο δελτίον ἐκ περιγραφῆς, ἐφ' οὗ ἐγράφετο ὁ τίτλος τοῦ χειρογράφου καὶ ὅπερ παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἐλέγετο σίλλυθος παρὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις *index*. Διὰ τοὺς κλασσικοὺς δὲ συγγραφεῖς ἀντὶ τῶν κυλίνδρων ἐπροκρίνετο μάλλον τὸ βιβλικὸν σχῆμα (κώδιξ).

Τὸ σχῆμα δὲ τοῦ κώδικος ἐγένετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὕτω: ἐν ἀρκετὰ μέγα φύλλον περιγραφῆς εἰς ἄν ἔγραφετο ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σελίδων, ἐδιπλώνετο εἰς τέσσαρα καὶ τότε τὸ τοιοῦτον σχῆμα ἐλέγετο τετράς· τὰ τοιαῦτα δὲ τετράδια ἠριθμοῦντο καθ' ἕνα ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, πρόσθεν καὶ ὀπίσθεν δι' ἀριθμῶν ἢ γραμμάτων ὡς κατὰ προσθήκην ἐνός *Q* (*quaternio*). Ἀργότερον ὁμῶς (ἴσως περὶ τὴν 14 ἑκατονταετ.) εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐνός τετραδίου ἐγράφετο ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως τοῦ ἐτέρου.

Γ. Κ. Ὑπ.

ΙΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΦΡΙΚΗ.

Ἡ Ἀφρικὴ ὀλίγον εἶναι γνωστὴ. Κατὰ τὸ 1826 ὁ κ. Ζομάρ ἔγραφε: «Μόλις τὸ πέμπτον τῆς ἀφρικανικῆς ἡπείρου διατελεῖ γνωστὸν, διότι μόλις γνωρίζουσιν ἑκτασιν 28000 λευγῶν ἐπὶ 140 χιλιάδων.»

Ἐκτοτε ὁ κύκλος τῶν ἐρευνῶν ἐξετάθη θαυμασίως. Πρὸς ἄρκτον, πρὸς μεσημβρίαν, πρὸς δυσμὰς, πανταχοῦ, τέλος, ἠρεύνθησαν

α) Porphy. ed. Hor. epod. 14, 8.

τὴν χώραν, προβλήματα, ἀπὸ αἰώνων ἄλυτα, ἐλύθησαν, ποταμοί, ὧν ἠγνόουν τὰς ἐκβολὰς, ἐξερευνήθησαν λεπτομερέστατα, κτλ. Ὁ Μπάκερ, ὁ Σπήκ, ὁ Μπούρτων, ὁ Δουσαλίου, ὁ Σβεϊσφοῦρτ, ὁ ἀθάνατος Λιθιγκτὼν, ὁ Καμερών (α) καὶ ἄλλοι περιέγραψαν τοὺς διαφόρους λαοὺς, περὶ ὧν ἀτελεῖς εἴχομεν εἰδήσεις. Γαλλικὸν τελωνεῖον καὶ ἐμπορικὰ καταστήματα εἰσὶν ἤδη συστημένα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Φερνάνδου Βάζ, ὅπου, πρὸ τοῦ κ. Δουσαλίου οὐδεὶς λευκὸς ἐφαίνετο. Ἀτμόπλουον πλέει νῦν ἐπὶ τοῦ Νίγηρος, εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ μικρὸς Οὐδενέϋ. Ἀληθῶς ἡ χώρα, ἣν ἐκάλυπτε πέπλος καὶ ἥτις ἐγένετο τάφος τάσων μαρτύρων τῆς ἐπιστήμης, μετ' οὐ πολὺ θὰ ἦναι προσιτὴ εἰς πάντας· διαφοροὶ δὲ ἐταιρεῖται καὶ ἄλλη ἰδιώται ἐξεύρεωσιν μέρη τέως ἀπρόσιτα.

Οἱ Γάλλοι οὐ μικρὸν συνετέλεσαν ἵνα γίνωσι γνωστὰ ἱκανὰ μέρη τῆς ἀφρικανικῆς ἡπείρου. Πρὸς δυσμὰς ναυτικοὶ ἐκ Διέππης εἶχον μεταβῆ πρὸ τῶν Πορτογάλλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουινέας. Τὰς Καναρίους νήσους ἀνεκάλυψε Γάλλος, ὁ Μπιθεγκοῦρ Γάλλω, ὁ Ρενέ Καλιέ, εἰσῆλθε πρῶτος εἰς Τομπουκτοῦ καὶ εἰς διαφόρους ἄλλους Γάλλους πολύτιμοι ὀφείλονται ἀνακαλύψεις· προσφάτως δὲ δύο Γάλλοι, ὁ μαρκήσιος Κομιέγν καὶ ὁ κ. Μάρς ἐτόλμησαν νὰ πλεύσωσι τὸν Ὀγκουέ, μέγαν ποταμὸν τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς. Τὰ ὕδατα τούτου ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν ὠκεανὸν ἀνὰ τελμάτων καὶ δασῶν πολυσκίων, πρὸ εἴκοσι δὲ ἐτῶν οὐδεὶς γεωγράφος, Γάλλος, Γερμανὸς ἢ Ἀγγλος ἐγίνωσκεν αὐτὰ καὶ μόλις ὁ κ. Δουσαλίου ἀναφέρει αὐτὸν ἐξ ὅσων ἤκουσε. Δύο πολεμικαὶ κατώκουν εἰς τὰ παραποτάμια μέρη καὶ αὐταὶ διενήργουν τὸ πρὸς τοὺς λευκοὺς ἐμπόριον, μηδενὶ ἐπιτρέπουσιν νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν χώραν τῶν.

Οἱ κκ. Κομπιέν καὶ Μάρς εἰσὶ περιηγηταὶ ἀτρόμητοι· ὁ μὲν πρῶτος εἶχε περιηγηθῇ

(α) Προσεγὼς θέλωμεν δημοσιεύσει ἐν τῇ ἡμετέρῃ περιοδικῇ ἐκθεσὶν περὶ τῆς περιηγήσεως τοῦ κ. Καμερώνος εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν.

τὴν Φλωρίδα καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀμερικὴν, ὁ δὲ δεύτερος Χιγκίναν καὶ τὴν Σενεγαμβίαν· ἀπεφάσισαν ὅθεν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἰσημερινὴν Ἀφρικὴν· ἐφοδιασθέντες δὲ δι' ὅπλων καλῶν, πυρίτιδος, σφαιρῶν καὶ ἄλλων πραγμάτων ἀπῆλθον εἰς Ἀφρικὴν.

Εἰς τὰ μέρη, ἅτινα ἐπεσκέφθησαν, ἐπιπολάζουσι πύλλαι ἀσθένειαι, ὀχληροτάτη δὲ ἀποδεικνύεται ἡ ὁδοιπορία, διότι ἡ ἄμμος κατὰ γράμμα καίει, τὰ δὲ ἔλη ἀναδίδουσιν ἀναθυριάσεις λιμώδεις. Ἡ πληθὺς τῶν κωνόπων, ἐξ ὧν ἀδύνατον ν' ἀπαλλαχθῇ τις, τῶν τερμῆτων, οἵτινες τὰ πάντα καταβροχθίζουσι, τῶν κιτρίνων ἀραχνῶν, τῶν ὑφαινουσῶν ἰστοὺς ἰσχυροτάτους, εἰς οὓς καὶ πτηνὰ ἀλίσκονται, τῶν ἐρπετῶν, ὧν τὰ δῆγματα ἐπιφέρουσι πυρετὸν, τῶν ἀγρίων ζώων καὶ τῶν ἰσθόλων ὄφειων δὲν περιγράφεται. Εἰς ταῦτα προσθετέα διάφορα ἄλλα προσκόμματα καὶ τοὺς ἀγρίους λαοὺς.

Εἰς τὰ μεθόρια τοῦ Γαβὼν οἱ περιήγηται ἀπῆλθον νὰ ἴδωσι τοὺς Φάνας, οἵτινες καὶ νῦν ἐτι ἐξακολουθοῦσι νὰ τρώγωσιν ἀνθρωπίνους σάρκας. Οἱ ἀνθρωποφάγοι οὗτοι ἔχουσιν ἀνάστημα ἀθλητικόν· φέρουσι δὲ εἰς τοὺς πόδας δύο χονδροὺς κρίκους, εἰς τὰ πλευρὰ δέρματα τίγρεως καὶ εἰς τὸν λαιμὸν περιδέριον ἐξ ὀσταρίων ἀνθρωπίνων. Ἡ μέλαινα κόμη των σχηματίζει εἰς τὸ μέτωπον δύο κέρατα, ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ βουβάλου· ῥινίζουσι δὲ τοὺς ὀδόντας καὶ καθιστῶσιν ὀξεῖς ὡς τοὺς ὀδόντας πρίονος. Ἀλλοτε ὁ ὀπλισμὸς των συνίστατο ἀπὸ ἀκόντια ἢ βέλη βεβαμμένα εἰς θανατηφόρον δηλητήριον· ἤδη ὅμως ἔχουσι τουφέκια με πέτρας καὶ διαφόρους μαχαίρας, αἷς κατασκευάζουσιν οἱ ἴδιοι. Αἱ γυναῖκες των βάπτουσι τὸ σῶμα ἐρυθρὸν ἢ κίτρινον καὶ φέρουσι περὶ τὴν ὀσφύν δύο ποδιὰς ἐκ δέρματος· τινὲς φέρουσι βραχιόνια ἐκ χαλκοῦ ἢ ὀύλου.

Οἱ λοιποὶ περὶ τὸν Ὀγκουέ οἰκοῦντες μαῦροί δὲν ἐσθίουσι μὲν κρέας, ὅπως οἱ Φάνας, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι καλλίτεροι τούτων. Ἐκ τῶν πρὸς τοὺς λευκοὺς σχέσεων των

μόνον τὰ κακὰ ἔμαθον καὶ οὐδὲν καλόν. Ἐν γένει εἰσὶ ματαιόφρονες, δόλιοι, ἄρπαγες, γαστρίμαργοι καὶ ἄνανδροι.

«Ἐἷς τὸ Γαβὼν, λέγει ὁ κ. δὲ Κομπιέγν, εἰσὶν ὅλως ἔκδοτοι εἰς τὴν κραιπάλην. Ἡ ῥακὴ ἢ μᾶλλον τὸ οἰνόπνευμα, οὐ μέγιστον ποσὺν πωλοῦσιν αὐτοῖς οἱ λευκοί, ἀπεκτίνωσαν αὐτούς. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες δὲν εἶναι καλλίτεραι τῶν γυναικῶν· εἰσὶ δὲ ἐμπορεύματα ἅτινα ἀγοράζονται ἢ πωλοῦνται κατ' ἀρέσκειαν. Αἱ γυναῖκες αὗται πίνουσι περισσότερο τῶν ἀνδρῶν καὶ ἐὰν ὀλεθρὸς τῶν ὀλίγων ἐκείνων οἵτινες ἔχουσιν ὄρεξιν νὰ ἐργασθῶσιν. Οἱ ἄνδρες μετρῶσι τὴν περιουσίαν των διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γυναικῶν, ὧν πολλοὶ ἐκδίδονται εἰς αἰσχρὸν ἐμπόριον. Ὁ μίαν μόνον γυναῖκα ἔχων θεωρεῖται πτωχός, (α) μεγίστην δὲ φιλοδοξίαν ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἵνα φαίνωνται πλούσιοι καὶ ἀγοράζουσι κιβώτια, εἰς ὃ οὐδὲν ἔχουσι νὰ φυλάξωσιν, ἵνα περιφέρωνται μὲ πολλὰ σκεύη. Ἐνίοτε ἀγοράζουσι πολλὰς κλεῖδας ἵνα δεικνύωσιν ὅτι εἰσὶ κάτοχοι πολλῶν κιβωτίων.»

Ἐκαστος τῶν ἐλεεινῶν ἐκείνων λαῶν ἔχει βασιλέα, οἱ βασιλεῖς δ' οὗτοι εἰσὶν ἄνθρωποι ἀγροῖκοι λίαν καὶ φρυλόδιοι..

Ἐν τῶν προνομίων των εἶναι τὸ νὰ παρευρίσκωνται πρῶτοι εἰς τὴν ἀπόβασιν φορτίου οἰνοπνεύματος ἐν τινὶ ἐμπορικῷ γραφείῳ τῶν παρχλίων καὶ νὰ σπείσωσιν ἀφθόγως (β)· διὸ εἰσὶ καὶ μεσίται μεταξὺ τῶν ὑπηκόων των καὶ τῶν ξένων μόνον καὶ μόνον ἵνα διὰ τοῦ δόλου ἢ τῆς βίας πορισθῶσι ῥακὴν.

Εἷς τῶν ἀποτροπαίων τυραννίσκων, πρὸς οὓς συνεχεῖς εἶχον σχέσεις οἱ δύο περιηγη-

(α) Πῶς, ἔλεγε τῷ κ. Μολλιέν ἀρχηγός των Ζολόφων, ὁ βασιλεὺς τῶν λευκῶν ἔχει μίαν καὶ μόνην γυναῖκα καὶ σὺ μοὶ ἐπαινεῖς τὸν πλοῦτόν του! (Περιήγησις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς, T. I, σελ. 201).

(β) Οἱ μαύροι ἀπὸ πολλῶν αἰώνων συνείθισαν νὰ πίνωσιν οἰνόπνευμα. Εἷς τινὰ ἀκτὴν τῆς Σενεγάλης κατὰ τὰ τέλη τῆς 12'. ἐκατονταετηρίδος οἱ ἐγγῶριοι προσέφερον τοῖς Εὐρωπαίοις ἵνα βοῦν διὰ μίαν πίνταν ῥακῆς.

ταί, ἀποκαλεῖται Βασιλεὺς Ἡλίου. Κατὰ τὰς ἐορτάς ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐμφανίζεται φέρων ἐφεστρίδα μακρὰν ἐκ μαλλομετάξου (ποπλίνα) ἱρλανδικοῦ ὑφάσματος, ἀνοικτὴν ἐμπρὸς, ὥστε νὰ φαίνεται ὑποκάμισον κεκοσμημένον μὲ πόρπην ψευδόχρυσον καὶ τρεῖς ἀδόμαντας ἐκ τῶν κατασκευαζομένων εἰς Ἀμβουργον ἀντὶ τριῶν φράγκων τὴν δωδεκάδα. Ἐκ τοῦ λαιμοῦ του κρέμαται πλατὺς λαιμοδέτης ἐκ παλαιᾶς αὐλαίας. Οὐτε περισκελίδα φέρει, οὔτε ὑποδήματα, ἀλλ' εἰς χεῖρας κρατεῖ ῥάβδον ἀργιτυμπανιστοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει μέλανα εὐρωπαϊκὸν πῖλον, ἐφ' οὗ λάμπει χρυσοῦς ἥλιος, σύμβολον τοῦ ἀξιώματός του· ὁ δὲ πῖλος οὗτος εἶναι δῶρον γερμανικοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος. Ὁ μέγας οὗτος βασιλεὺς, καλούμενος N, Κομπέ, λέγεται βασιλεὺς βασιλέων, ἐπὶ πάντων βασιλέων. (α) Ὅταν ὁμῶς εὗρεθῇ πρὸ φιάλης ρουμίου ἀποκαλύπτει τὴν κεφαλὴν ἀναβοῶν «Ρούμι, μόνος βασιλεὺς πάντων (*Rhum, seul roi* *rais todos*).

Οἱ δύο Γάλλοι εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ τῷ δώσωσι καθ' ἐκάστην πρωΐαν ποτήριον τοῦ γλυκυτάτου τούτου ποτοῦ, ὅπερ ἤρχετο τακτικῶς νὰ ζητῇ ἐν τῇ κατοικίᾳ των· καὶ τοὶ δὲ μεθ' ἡδονῆς ἔπινεν αὐτὸ, κατηγόρει αὐτῶν ὅτι ἐμίγνουν ὕδωρ· διὸ οἱ περιηγηταί, βαρυνθέντες ν' ἀκούωσι παράπονα, τῷ προσέφεραν οἰνόπνευμα 94 βαθμῶν. Ὁ N. Κομπέ, ἀφοῦ ἔπιε σταγόνας τινάς, ἀπεκάλυψεν εὐσεβῶς τὴν κεφαλὴν καὶ μετὰ φωνῆς συγκεκινημένης εἶπεν: «ὦ λευκοί μου! πῶς ἐνῶ εἶχετε τοιοῦτον θησαυρὸν ἀνεβάλετε νὰ δώσητε τῷ γηραιῷ ὑμῶν βασιλεῖ, ὅστις τόσον σὰς ἀγαπᾷ!»

Τοιοῦτον ποσὺν ἦν λίαν ἐπαγωγὸν δι' αὐτὸν καὶ ἤθελε νὰ πίνη πολὺ, ἐνῶ ὀλίγον

(γ) Ὁ ἡγεμονίσκος οὗτος ἔμαθε νὰ ψελίζῃ τέσσαρας πέντε ξέναις λέξεσι καὶ Εὐρωπαϊστὶ δὴθεν ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν, «*Moi, N' Combé rey pass todos rey, sobre todos, roi, King Kings meno*—γαλλικὰ δὲ ταῦτα, ἰσπανικὰ, καὶ ἀγγλικὰ!

τῷ ἐδίδον, διότι εἶχον ἀνάγκην διὰ νὰ τα-
ριχεύωσι πτηνὰ καὶ ζῶα. Ἦρξαν τινὰ ὁ
κ. Μὰρς συνέλαβεν αὐτὸν κινουντα φιάλην,
ἀγανακτήσας δὲ τὸν ἐλάκτισε σφοδρῶς.
Ὁ βασιλεὺς ἔφυγε κραυγάζων «*Moï rey,
moi king pass todos.*»

Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν ἀναφέρει ἀπλῶς καὶ
εὐκρινῶς ὅ,τι κατὰ τὴν περιήγησίν του εἶ-
δεν. ἀλλ' αἱ παρατηρήσεις του ἀναγκάζουσι
τον ἀναγνώστην νὰ ἀναπολήσῃ εἰς τὸν
νοῦν ζητήματα ζωηρῶς συζητηθέντα καὶ ἀ-
πιτόμως, οὕτως εἰπεῖν, λυθέντα.

«Οἱ φίλοι τῶν μαύρων, παρατηρεῖ ἐπι-
κριτὴς τοῦ εἰρημένου συγγράμματος, οἱ τό-
σον σφοδρῶς καταφερθέντες κατὰ τῆς δου-
λείας τῶν μαύρων ἐν Ἀμερικῇ, οὐδένα ἐ-
ποίησαν λόγον περὶ τῆς δουλείας ἐν Ἀφρικῇ,
δουλείας πραγματικῆς καὶ διαρκοῦς! Ἡ φυ-
λάνθρωπία των δυνατὸν νὰ πάθῃ.

«Εὐτυχὴς ὡς μαῦρος τοῦ Γαλιφῆ, ἔλε-
γον ἄλλοτε εἰς ἅγιον Δομίγκον. Φρονῶ ὅτι
οὐδέποτε εἶπον τοιοῦτόν τι περὶ οἰουδήποτε
ἐν Ἀφρικῇ δούλου. (α)

«Εἰς τὰς ἡμετέρας ἀποικίας ὁ μαῦρος ἀ-
νῆκεν εἰς χριστιανικὴν οἰκογένειαν, ἐπρο-
στάτευσεν δὲ αὐτὸν εἰδικὸς νόμος καὶ ἐδύνα-
το νὰ ἐξαγοράσῃ ἑαυτὸν διὰ τῶν χρημάτων
ἅτινα εὐχερῶς ἐδύνατο νὰ πορισθῇ ἐκ τῶν
οἰκονομιῶν του. (β)

(α) «Ἡ δουλεία τῶν μαύρων ἐν ταῖς ἀποικί-
αις δὲν εἶναι δυστύχημα, ἀλλ' εὐτύχημα διὰ
τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ μαῦροι
εἰσὶ δούλοι ἐν τῇ χώρᾳ των καὶ διότι θὰ ἔσφα-
ζον τοὺς αἰχμαλώτους των ἂν δὲν ἤλπιζον νὰ
τοὺς πωλήσωσι.»

Τίς ἔλεγε ταῦτα · Ὁ Μοῦγκο Πάρκ, ὁ διέ-
σημος Ἀγγλος περιηγητής, ὅστις δις ἀπεπειρά-
θη, νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς
καὶ ἀπώλετο κατὰ τὴν δευτέραν ἀπόπειράν
του.

(β) «Ἐν τῇ νήσῳ Κούβα, λέγει ἡ κυρία Μερ-
σὶν, διὰ βασιλικοῦ διατάγματος, ὁ κύριος οὐ
μόνον νὰ τρέφῃ καὶ περιποιῇται καλῶς τὸν
δούλόν του ὑποχρειοῦται, ἀλλὰ καὶ νὰ τῷ δίδῃ
προκαταρκτικὴν τινὰ ἐκπαίδευσιν, νὰ περιθάλλῃ
αὐτὸν ὅταν γηράσῃ ἢ ἀσθενήσῃ καὶ νὰ διατη-
ρήσῃ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἂν
ταῦτα ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των.

«Ὁ μαῦρος ἐν ἐκείστῃ κατοικίᾳ ἔχει τὸ δι-

«Ὁ μαῦρος δούλος τοῦ μαύρου οὐδεμίαν
ἔχει ἐλπίδα ν' ἀνακινήσῃ τὴν ἐλευθερίαν
του, οὐδὲν ἔχει στήριγμα εἰς τὴν δουλείαν
του, οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας. Εἶναι ζῶον
παραδεδωμένον εἰς ἄλλον ζῶον, ὅπερ ἀσ-
πλάχνως διαθέτει τὸν δούλον ὡς βούλε-
ται.

«Ὁ βασιλεὺς τοῦ Αἰχωμέν ἐν τῇ ἡλιθι-
ότητι αὐτοῦ διενόηθη ἡμέραν τινὰ νὰ στεί-
λῃ, ἄγγελον εἰς τινὰ τῶν ἐν τῷ ἄδῃ συγ-
γενῶν του· προσκαλεῖ ὅθεν δούλόν τινὰ, τῷ
ψιθυρίζει εἰς τὸ οὖς λέξεις τινὰς καὶ δια-
τάττει νὰ τῷ κόψωσι τὴν κεφαλὴν· οὕτω
δὲ φρονοῦσιν ὅτι ὁ δυστυχὴς ἀπέρχεται
πρὸς ἐκτέλεσιν διαταγῆς τοῦ φοβεροῦ κυ-
ρίου του. Κατὰ τὰς ἐπετειοὺς ἑορτὰς τοῦ
Αἰχωμέν θυσιάζουσι χιλιάδας δούλων, ὅ-
πως καὶ ὅταν ἀποθάνῃ ἡγεμὼν ἢ μία τῶν
μαύρων εὐνοουμένων του. Ὁ κοινότερος τῶν
Ἀφρικανῶν δύναται, ἄνευ τύψεως συνειδό-
τος, νὰ φονεύσῃ τὸν δούλόν του. Ἄν τῷ ἐ-
πέλθῃ ὄρεξις νὰ φονεύσῃ τὸν δούλον τοῦ
γείτονός του δύναται νὰ τὸ πράξῃ, πληρό-
νων ὅμως τὴν ἀξίαν του. Ἐὰν ὅμως ду-
στυχὴς δούλος ἀποπειραθῇ μόνον νὰ φύ-
γῃ, οἷος θόρυβος καὶ οἶαι συνέπειαι!»

Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν διηγεῖται τί συνέβη ἔ-
νεκεν τῆς λειποταξίας δούλου.

Ἐσπέραν τινὰ, εὐρωστός νεανίας, ὃν ἡ-
γόρασε παρὰ τῶν Ὁκάνδα ὁ ἀνεψιὸς τοῦ
βασιλέως τῶν Ἰνάγκα, ἤχθη δεδεμένος, ἔ-
χων καὶ ἰσχυρὸν φάσματρον εἰς τὸ στόμα,
εἰς τὸ χωρίον τοῦ νέου κυρίου του ἔρριψαν
δ' εἰς καλύβην καὶ ἔδεσαν τοὺς πόδους εἰς
πελώριον στέλεχος, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ
φύγῃ. Τὴν νύκτα ἐνέσκηψε καταιγίς, μέ-
γαν ἐμποιήσασα φόβον εἰς τοὺς φύλακὰς
του, τραπέντας εἰς φυγὴν, ὁ δὲ νεανίας κα-
τώρθωσε ν' ἀρπάσῃ πέλεκυν καὶ νὰ ῥήψῃ
τὰ δεσμά του· μεθ' ὃ ἔφυγε. Μόλις τὴν

καίωμα νὰ διατηρῇ ὄρνιθας καὶ ζῶα, ἅτινα πω-
λεῖ διὰ λογαριασμόν του, καὶ νὰ καλλιεργῇ ἐν
ἀφθονίᾳ λαχανικὰ ἐν τῷ ἀγρῷ του. Οὕτω δὲ
δύναται βαθμηδὸν νὰ συναθροίσῃ τὸ ἀπαιτούμε-
νον πρὸς ἐξαγορὰν αὐτοῦ ποσόν· πλήν ῥίγιοι
ποιοῦσι τοῦτο.»

πρωῖν τῆς ἐπιούσης ἐγένετο γνωστὴ ἡ φυγή του, φωναὶ δὲ φοβεραὶ καὶ ἀπειλαὶ δεινὰ ἤκούοντο. Συμμορία Ἰνέγκα ἐξῆλθε πρὸς καταδίωξιν τοῦ φυγάδος, ἀλλ' ἐπέστρεψεν ἄπρακτος· τότε ἤρχισαν νὰ αἰτιῶνται τοὺς Ὁκάνδα, τοὺς πωλήσαντας αὐτὸν, καὶ νὰ βοῶσιν ὅτι παρ' ἐκείνοις ἐκρύβη Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰνέγκα ἐθεώρησε τὸ πρᾶγμα ὡς προσβολὴν καὶ ἠπέλυσεν ὅτι θὰ τοὺς καταστρέψῃ ἂν δὲν τὸν παραδώσωσιν. Οἱ δυστυχεῖς δικαίως κατεταράχθησαν καὶ ἐζήτησαν συνέντευξιν. Ἐπὶ τρία ἡμερόνυχτα συνεζήτουν, ἔπινον ῥακὴν, ἤριζον, διεπληκτίζοντο· τέλος δὲ οἱ Ὁκάνδα, μὴ δυνάμενοι, ἢ μὴ θέλοντες νὰ παραδώσωσι τὸν φυγάδα ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραδώσωσιν ἐξ ὄρνιθος, μίαν αἶγα, βανάνας καὶ μίαν γυναῖκα μὲ τὸ θηλάζον νήπιόν της.

Πολὺς ἐγένετο λόγος, ὀρθῆνοι πολλοὶ καὶ ὄδυρμοὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς μαύρης γυναικὸς εἰς τὰς ἀποικίας· ἀλλὰ μὴ ἡ τύχη τῆς δυστυχοῦς δὲν εἶναι ἀσυγκρίτως τῷ λόγῳ χείρων ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι· Ἐκεῖ τῶνόντι ὁ θέλων νὰ νυμφευθῇ δύναται ν' ἀγοράσῃ τὴν νύμφην ἀπὸ τοῦ γονεὺς της ἀντὶ 25 ἢ 30 ταλλήρων, ὁ δὲ μαῦρος ἀγοραστὴς κἀμνεὶ κερδοσκοπίαν, θέτει κεφάλαιον ὅπερ μόνον ὁ θάνατος δύναται νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ καὶ οὐ τὴν ἀξίαν μόνον ὁ χρόνος ἐλαττοῖ, διότι δεκατετραετὴς ἡ γυνὴ αὕτη δύναται νὰ γίνῃ μήτηρ καὶ εἰκοσαετὴς εἶναι γραία.

«Εἰς Κάμα, λέγει ὁ κ. δὲ Κομπιέγν, καὶ παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς λαοῖς τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς, ἡ γυνὴ θεωρεῖται ὡς ὃν μεσάζον μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δούλου, μόνον δὲ τὰ θέλγητρά της ὀφείλουσι νὰ ἀποφέρωσι τόσα ἢ περισσότερα τῶν ὅσα ὁ δούλος ἀποφέρει. Διὸ οἱ ἄνδρες εἰσὶ πάντοτε διατεθειμένοι νὰ παρχωρήσωσι καὶ μάλιστα νὰ προσφέρωσι τὰς γυναῖκάς των εἰς τὸν πρῶτον ἐλθόντα. Ἐὰν ᾖναι πλούσιος, θὰ πληρώσῃ, ἐὰν δὲν ᾖναι, θὰ γίνῃ δούλος τοῦ συζύγου. Αἱ γυναῖκες χρησιμεύουσιν ὡσαύτως ὡς ὄργανα πιστώσεως ἐν τῷ ἔμπο-

ρίῳ. Πρόκειται νὰ συνομολογηθῇ χρέος· — δίδουσιν ὡς ἐνέχυρον μίαν ἢ περισσοτέρας γυναῖκας. Ἐἴποτε τὸ ἐνέχυρον φεύγει καὶ ἐκ τούτου προκύπτουσι συζητήσεις ἀτελεύτητοι.»

Ἐὰν αἱ γυναῖκες αὗται παραβῶσι τὰ καθήκοντά των, ἦτοι νὰ οἰκαιοποιηθῶσι τὰ ὑέλινά κοσμήματα ἢ τὸ ροῦμι ἅπερ ἀπέκτησαν διὰ τῶν θελγήτρων αὐτῶν, ὁ κύριός των δικαίως ἀγανακτῶν διὰ τὴν κλοπὴν, ἐγχαράττει εἰς τὴν πλάτην αὐτῶν διὰ ὀξέως σιδήρου πληγὴν ἀνεξάλειπτον. Εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ Βασιλέως Ἡλλίου πολὺλαι τοιαῦται ἐστιγματισμέναι γυναῖκες ὑπῆρχον.

Ἄλλ' οὐδ' ἡ χρεὶα ἀπαλλάσσει τὰς δυστυχεῖς τοῦ ζυγοῦ, διότι ἅμα ἀποβιώσῃ ὁ σύζυγος, πρῶτον μὲν μαστιγοῦνται δεινῶς, ἔπειτα δὲ διανέμονται μεταξὺ τῶν κληρονόμων, ὅπως τὰ κιβώτια καὶ τὰ ζῶα. Παραλείπομεν, χάριν συντομίας, τὰ λοιπὰ βāsανα.

Οἱ περιηγηταὶ εἶχον ἐπισκεφθῇ πρῶτον τὴν Σενεγάλην καὶ κατόπιν μετέβησαν εἰς Γαβῶν, γαλλικὴν ἀποικίαν ἰδρυθεῖσαν πρὸ 33 ἐτῶν. Ἐν τῇ παραλίᾳ συνέστη ἀποικία ἐκ τοῦ διοικητοῦ, τῶν ὑπαλλήλων, τινῶν ἐμπόρων Γάλλων καὶ ξένων, ὀλίγων ἀδελφῶν τοῦ Ἑλέους διὰ τὸ νοσοκομεῖν· ἐκλήθη δὲ ἀποικία Ἑλευθερούπολις (Libreville) καὶ ἔχει μικρὸν φρούριον. Ὀλίγον μακρὰν κεῖνται τὰ χωρία τῶν Ἰθαγενῶν — τῶν Μπόγγβε, παρέκει εὐρηνται αἱ Μπακαλαὶ καὶ οἱ Παχουῖνοι, φυλὴ δραστήριοι καὶ φυλόδοξοι, βαθμηδὸν σχετιζομένη πρὸς τοὺς ξένους.

Τὸ ἔδρανον ὅπερ κατέχουσιν οἱ Γάλλοι εἶναι γονυμώτατον, ἀπὸ δὲ τῆς παραλίας μέχρις ἱκανῆς ἀποστάσεως. ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπάρχουσι λαμπρὰ δάση, παρέχοντα βερνηκὴν καὶ οἰκοδομητικὴν ξυλείαν· ἀτυχῶς ὁμῶς τὸ κλίμα εἶναι λίαν νοσηρὸν καὶ μόνον οἱ Ἰθαγενεῖς δύνανται ν' ἀνθέξωσι, τῶν ξένων μὴ δυναμένων νὰ ἐξοικωθῶσι πρὸς αὐτό. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι βαρεῖα καὶ ὕγρα, ὁ καύτων τὴν ἡμέραν εἶναι πνιγνὸς,

ἐνθ' τὴν νύκτα ἡ ὑγρασία εἶναι ἀφόρητος καὶ σκληρόταται ἀποδεικνύονται αἱ θυελλώδεις βροχαί. Εἰς Γαβῶν οἱ περιηγηταὶ προσβλήθησαν ὑπὸ πυρετοῦ, ἀλλὰ δὲν παρητήθησαν τοῦ σκοποῦ τῶν καὶ, πρὶν ἢ προβῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐθεώρησαν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ νὰ ἐκμάθωσι τὴν γλῶσσαν τῶν ἰθαγενῶν. Ἀφοῦ δὲ προπαρασκευάσθησαν δεόντως, προσέλαβον ὡς συνοδοιπόρους τὸν υἱὸν ἐγγχωρίου βασιλέως, δύο ἄλλους ἐγγχωρίους νέους ὡς ὑπηρέτας καὶ Πορτογάλλον τινὰ ὡς μάγειρον. Ἐννοεῖται ὅτι, ὅπλα, πολεμεφύδια καὶ τρόφιμα εἶχον ἐν ἀφρονίᾳ.

Κατὰ πρῶτον μετέβησαν εἰς Ὀκτανλινανλάγκα, μικρὸν χωρίον μαύρων, λόγου ἅξιον μόνον διότι κεῖται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Ἀγκουῦτ καὶ Γκουμέ· ἐκεῖ δὲ εἶχον συναντήσῃ τὸν Βασιλέα Ἡλίον, ὅστις ἐσπευσε νὰ τοῖς δείξῃ τὸ χαρέμιόν του, ἀλλ' ἐξεπλάγη καὶ ἐλυπήθη ἰδὼν ὅτι δὲν εἴλκυσαν αὐτοὺς τὰ θέλγητρα τῶν γυναικῶν του καὶ οὕτως ἐστερήθη τοῦ προσδοκόμενου κέρδους. Ἐκεῖθεν ἐπορεύθησαν εἰς τὸ χωρίον Μπούμπα, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἀρχηγὸς φέρων τὸν τίτλον βασιλέως. Οὗτος ἔχει τρεῖς καλῶδας, τρεῖς γυναῖκας καὶ δύο κύνες—πράγματα ἀρκοῦντα ν' ἀναδείξωσιν αὐτὸν μονάρχην· φέρει δὲ στολὴν λοχίου καὶ εἶναι προσηνὴς πρὸς τοὺς ξένους, ἀρκεῖ νὰ τῷ προσφέρωσι πατήριά τινα ῥακῆς καὶ νὰ μὴ δυσαρρεστῶσι τοὺς θεοὺς του.

Αἱ βάρβαροι φυλαὶ τοῦ Ὀγκουῦ οὐδεμίαν ἔχουσι γνῶσιν τῆς θείας Προνοίας, ὁμιλοῦσι δὲ μετὰ φόβου περὶ τοῦ Μπούιρη, τοῦ Ζαοῦ καὶ ἄλλων δαιμόνων, ἡ δὲ θρησκεία τῶν εἶναι θρησκεία τρώμου, διότι πιστεύουσιν εἰς ἀόρατα πνεύματα καὶ εἰς ὄντα κακοποιὰ, ἱπτάμενα ἄνω αὐτῶν. Φοβοῦνται μὴ προκαλέσωσι τὴν ὀργὴν τῶν καὶ συχνάκις προσφέρουσιν αὐτοῖς θυτίας· φοβοῦνται δὲ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων καὶ τὴν δύναμιν τῶν μάγων. Μέρη τινὰ θεωροῦσιν ἱερὰ καὶ δὲν μεταβαίνουσιν εἰς αὐτὰ, οἷον δάση, κτλ. ἐπίσης καὶ τινὰ πτηνὰ καὶ ζῶα εἰσὶν ἱερὰ. Ἐν τῷ ποταμῷ Ἀγ-

κουῦ ὑπάρχουσι νῆσοι εἰς αἷς φύονται πελώρια δένδρα (μπασμπάμ καλούμενα), ὧν οἱ κλάδοι εἰσὶ πλήρεις φωλεῶν πτηνῶν· φυσικῶς τῷ λόγῳ δὲ ὁ κ. δὲ Καμπιέγν ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν εὐκαιρίαν ἵνα κυνηγήσῃ· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Μπούμπας ἠθέλησε ν' ἀντιστῇ, ἐκ φόβου μὴ ἐπισύρῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Μπούιρη· οὐχ' ἤττον οἱ δύο περιηγηταὶ μετέβησαν εἰς τὴν μεγαλητέραν τῶν ἱερῶν νήσων καὶ ἐφόνευσαν ἱκανὰ ἄξια λόγου πτηνὰ. Μόλις οἱ περιηγηταὶ ἐπέστρεψαν, ἐνέσκηψε θύελλα, συνοδευθεῖσα ὑπὸ ῥαγδαιοτάτης βροχῆς, διαρκούσης ἐπὶ δύο ἡμέρας, καὶ τοι ἦν ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν δὲ πίπτουσιν ὄμβροι, ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰσελθὼν εἰς τὴν καλύβην τῶν δύο τολμηρῶν περιηγητῶν εἶπεν αὐτοῖς μετ' ὄφους λυπηροῦ. «Ἐπισύρετε τὴν ὀργὴν τοῦ Μπούιρη, διότι οὗτος συναγάγει τὰς νεφέλας ταύτας καὶ ῥίπτει τὴν βροχὴν. Εἰσέτι δὲν συνεκομίσσαμεν τὰ μανιόκ, οὔτε τὰς βασάνους μας· τί θὰ γίνωμεν λοιπόν;» Οἱ ξένοι, ὅπως καταπραῦναι τὸν ἀνήσυχον μονάρχην τῷ προσέφεραν πολλὰ ποτήρια ῥακῆς· μετὰ τινος ὁμοῦς ἡμέρας οἱ μαῦροι ἐπείσθησαν ὅτι ὁ δαίμων τῶν νήσων ἐτιμώρησε τοὺς λευκοὺς, διότι ὑπὸ δεινοῦ οὗτοι κατελήφθησαν πυρετοῦ, οὗ ἕνεκεν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Γαμπῶν, ὅπου περιποιήθησαν αὐτοὺς λίαν φιλαδέλφως αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἑλέους. Καί τοι δὲ δὲν ἰάθησαν ἐντελῶς, ἀπῆλθον καὶ πάλιν εἰς τὴν χώραν τοῦ Βασιλέως Ἡλίου, καὶ ἐκεῖ παρέστησαν εἰς δράμα λίαν χαρακτηριστικόν, ὅπερ νομίζομεν καλὸν ν' ἀναφέρωμεν.

Δοῦλος εἶχε φονεύσει ἐλεύθερον ἄνθρωπον, ὁ δὲ νόμος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐ μόνον τὸν δοῦλον, ἀλλὰ καὶ τὸν κύριον καταδικάζει διότι διὰ τὴν ζωὴν ἐλευτέρου ἀνθρώπου ἀπαιτεῖται ἡ ζωὴ πάλιν ἐλευθέρᾳ, τοῦ δούλου μηδεμίαν ἔχοντος ἀξίαν. Ὁ ἀτυχὴς κύριος, οὗ τὴν κεφαλὴν ἀπήτουν ἐντόνως πολλοὶ μαῦροι, ἀπεπειράθη νὰ ἐξιλεώσῃ τοὺς μανιώδεις ἐκείνους διὰ παρακλήσεων, τούτου δὲ μὴ ἐπιτευχθέντος ἤρχισε νὰ τοῖς

ὑποβάλλη ἄλλας προτάσεις ὥπως μὴ θανατωθῇ.

« Ὅχι, ὅχι ἀνεβόων· θάνατος ! »

Τότε ὁ τάλας εἶπεν αὐτοῖς :

« Ἡξέσω ὅτι πρέπει νὰ ἐκδικηθῇτε διὰ τὸν θάνατον· ἴδετε ὅμως· ἐγὼ διὰ τῆς πείρας μου δύναμαι ν' ἀποδειχθῶ χρήσιμος ἐν τοῖς συμβουλίαις· ἔχω νέαν καὶ ὡραίαν ἀδελφήν—θυσιάσατε αὐτήν. »

Πανταχόθεν ἠκούσθη κραυγὴ : — « Ὅχι, μία γυνὴ δὲν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ζωὴν ἀνθρώπου ἐλευθέρου. »

— Αἰοπὸν, ἀπήντησεν ὁ φιλόστοργος ἀδελφός, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ πράγματος, μετὰ τῆς ἀδελφῆς μου θὰ σᾶς δώσω τρεῖς δούλους καὶ τρία δέματα ἐλεφαντόδοντας. »

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἡ προσφορὰ ἐγένετο δεκτὴ· ἄλλ' ἡ νέα, εἰς τὴν βεβαίως δὲν ἤρεσε νὰ φονευθῇ, ἐτράπη εἰς φυγὴν. Τὴν κατεδίωξαν ἐν τούτοις καὶ συνέλαβον αὐτήν.

Οἱ κκ. δε Κομπιέγν καὶ Μάρς καὶ εἰς ἄγγλος ἔμπορος ἀνέλαβον νὰ σώσωσι τὴν δυστυχὴ καὶ ἐζήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως χάριν. Ὁ πανοῦργος οὗτος ἀπεπειράθη νὰ ὑπεκφύγῃ δι' ἀστεϊσμῶν, πλὴν ἰδὼν ὅτι οὗτοι ἔτυχον κακῆς ὑποδοχῆς, ὑπέλαβε σπουδαίως :

« Δὲν ἐννοῶ πρὸς τί ἐνδιαφέρεσθε ὑπὲρ γυναικὸς, ἥτις δὲν σᾶς ἀνῆκε καὶ ἦν οὔτε γνωρίζετε καὶ ὅμως χθὲς ἴσως θὰ ἐδυνάμην ν' ἀντιστῶ, ἥδη ὅμως ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις καὶ πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ ! »

Οἱ τρεῖς Εὐρωπαῖοι ἐπέμειναν, ὅτε μὲν ὑποσχόμενοι, ὅτε δὲ ἀπειλοῦντες καὶ κατάρθωσαν νὰ πείσωσι τὸν γηραιὸν τύραννον· ἀπεφασίσθη δὲ ν' ἀρπάσωσι τὸ θυμὰ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν δημίων του.

Τὴν πρωτὴν τῆς ἐπιούσης ὁ Βασιλεὺς εἰσῆλθεν ἀποτόμως εἰς τὴν σκηνὴν τῶν περιηγητῶν καὶ μεθ' ὕφους λυπηροῦ ἠγγειλεν ὅτι τὴν νύκτα, ἐν ἀγνοίᾳ του, ἡ γυνὴ ἐσφάγη. Μετὰ τρεῖς ὅμως ἡμέρας ἐπανῆλθε καὶ πάλιν—κατηφὴς καὶ συγκεχυμένος, διότι εἶχον παύσει νὰ τῷ παράσχωσι τὴν προσφιλεῖ αὐτῷ δόσιν ρουμίου ! Ἦθελε νὰ τὴν ἀνακτῇ καὶ ὠμολόγησεν ὅτι ἐψεύσθη

κατὰ τὴν προλαβοῦσαν ἐπίσκεψίν του, διότι ἡ κατάδικος ἔζη καὶ ἐδύναντο νὰ τὴν ἐξαγοράσωσιν ἀντὶ πραγματιῶν ἀξίας 750 φράγκων.

Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν καὶ οἱ δύο φίλοι του ἐπλήρωσαν φόρον ἵνα τὴν σώσωσιν, ὑποσχεθέντες τῷ βασιλεὶ καὶ ρούμιον, ὅπερ μετὰ χαρᾶς ἐδέχθη καὶ ἀπῆλθε, φέρων τὴν γελοῖαν στολὴν του, ἵνα προεδρεύσῃ συνελεύσεως· μεθ' ὃ ἐπέστρεψε μετὰ τῆς μαύρης, ἥτις ἐννοεῖται ὅτι ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἐλευθερωτάς της.

Τὸ ἐσπέρας τὸ ἀθῶον πλάσμα, τὸ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς πωληθῆν, συνελήφθη καὶ αὐτῆς, ἐδέθη καὶ τὴν νύκτα ἐφονεύθη· εἶχον διαρρήξῃ τὴν κεφαλὴν της ὑπὸ τὸ στέλεχος δένδρου καὶ ἐπειδὴ εἰσέτι ἀνέπνεε, τῇ ἀπέσπασαν τὰ ἐντόσθια !

Τοιαῦτα εἶσι τὰ ἔθιμα τῶν ἀγρίων ἐκείνων.

Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν, καὶ τοι δὲν εἶχεν ἀναρρώσει ἐντελῶς, ἠθέλησε νὰ προβῇ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀναπλέων τὰν ποταμόν· πρὸς τοῦτο δὲ ἐπρομηθεύθη μονόζυλα (πιρόγας) καὶ ἐστρατολόγησε κωπηλάτας ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Ἰνέγκα καὶ τῶν Γκάλ, ἀναδεχθέντας νὰ τὸν ὀδηγήσωσι μέχρι τῆς χώρας τῶν Ὁκάνδα ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ λάβωσι προκαταβολικῶς τὴν ἀμοιβὴν των. Τούτων δὲ γενομένων ἐπέβη μιᾶς πιρόγας· ἀλλὰ τὰ προσκόμματα ὁσμέραι ἀπεδεικνύοντο μεγαλύτερα.

Ἐν πρώτοις οἱ μαῦροι, ἀφοῦ ἔλαβον τοὺς μισθοὺς των, ὡς ἤθελον, ἀνέβαλλον τὸν πλοῦν καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν οἱ ἡμίσεις εἶχον λειποτακτῆσαι. Οἱ ἀπολειφθέντες προέβαλαν νέας ἀξιώσεις—τοῦτέστιν ἐζήτησαν αὐξησιν μισθοῦ, ἀπειλοῦντες ὅτι ἄλλως θὰ φύγωσι. Χάρις ὅμως εἰς τὴν εὐστάθειαν τοῦ Γαλάτου καὶ εἰς τὰς ἀπειλάς του, ἡ στάσις κατεβλήθη· οὐχ ἥττον συνεχῶς ἐδίσταζον οἱ βάρβαροι ἐνεκεν τῶν προλήψεων καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν των, ὅτε μὲν δι' ἀσχυρίζόμενοι ὅτι δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσι τὸ δεῖνα μέρος ὡς καθιερωμένον, ὅτε

δὲ ὑποδεικνύοντες κινδύνους καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλα παροισιάζοντο προσκείμενα. Οἱ ἄρχηγοὶ ἢ βασιλεῖς τῶν μερῶν οὐκ ἐνεδίδανον, ἄνθρωποι ἄρπαγες καὶ δόλιοι, ἐζήτουν δῶρα ἵνα ἐπιτρέψωσι τὴν διέβασιν διὰ τοῦ ποταμοῦ, εἰς δὲ καὶ μόνος, ὁ ἄρχηγός τῶν Ὀκάνδα ὑπεδέχθη καλῶς τὸν βασιλέα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἃ πέβλωσε, καὶ ἰδοὺ πῶς. Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν ἵνα εὐχριστήσῃ τὸν βασιλέα διὰ τὴν καλὴν ὑποδοχὴν, ἥς ἔτυχε, τῷ ἐδώρησε κρᾶνος πυροσθέστου, ὅπερ ἔρεσε πολὺ τῇ Α. Μεγαλειότητι, ἥτις ἔθηκε τὸ κόσμημα εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ἐνῶ ὁ ἥλιος ἦν φλογερώτατος, δίχως νὰ θελήσῃ νὰ τὸ ἀφαιρέσῃ, συγχρόνως δὲ ἔπινεν ὀλόκληρον φιάλην ρουμίου, καὶ ταῦτα ἐπέφεραν τὸν θάνατον.

Πέραν τῆς χώρας τῶν φυλησύγων Ὀκάνδα κεῖται ἡ τῶν Ὀζυέμπα, φουερῶν ἀνθρωποφάγων. «Προδήλως, λέγει ὁ περιηγητής, ὑπάρχει ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς, ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τοῦ ἰσημερινοῦ, μεγίστη ἐστὶ λαῶν ἀνθρωποφάγων, οἵτινες ἐκτείνονται πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀφρικῆς. Πρὸς δυσμὰς ὑπάρχουσιν οἱ Παχουῖνοι καὶ οἱ Ὀζυέμπα, πρὸς ἀνατολὰς αἱ Μομπουττοὺ καὶ οἱ Νιάμ — Νιάμ. Ἀπαντες οὗτοι ἀναμφιβόλως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσι καταγωγὴν. Ὁ διδάκτωρ Σβάινφουρτ ὑπολογίζει μόνον τὴν οἰκογένειαν τῶν Μομπουττοὺ εἰς 1 ἑκατομμύριον ψυχῶν. Ὁ ναύαρχος δὲ Λάγγλ ὑπελόγιζεν εἰς 60,000 τοὺς Παχουῖνους, οἵτινες πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν ἦσαν περίξ τῶν ἡμετέρων κτήσεων· ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς Ὀζυέμπα οὗτοι κατέχουσιν ἑκτασιν 100 λευγῶν. Ἀδύνατον ν' ἀνεύρῃ τις τὰ αἷτια, ὧν ἕνεκεν ἡ μεγάλη αὕτη οἰκογένεια ἐδέησε νὰ διαμελισθῇ τοιοῦτοτρόπως· πιθανώτατον ὅμως ὅτι ὁ αὐτῶν πληθυσμὸς τοῦ λαοῦ τούτου, ἡ καταστροφὴ τῆς θήρας καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ πλησιάζωσι πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ καταστήματα, εἰσὶν οἱ κυριώτεροι λόγοι τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς ἀνατολὰς.»

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ Γ)

Οἱ Ὀζυέμπα, ὅπως καὶ οἱ Παχουῖνοι, ἐν ταῖς μεταναστεύσεσιν αὐτῶν ἐνίκησαν καὶ κατετρόπωσαν τοὺς λαοὺς τοῦς ἀπέναντον.

Πέραν τοῦ Λοπέ, τοῦ κυριωτέρου σταθμοῦ τοῦ Ὀκάνδα, εἰσὶ κύριοι τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ μέχρι πυρείας· ὁκτὼ ἢ δέκα ἡμερῶν· ἀδύνατον δὲ νὰ κινηθῇ τις ἄνευ τῆς ἀδείας των, καὶ ὁ κ. δὲ Κομπιέγν, ὅπως γνωρίσῃ τὰς διαθέσεις των, ἐτόλμησε νὰ μεταβῇ εἰς τι χωρίον καὶ νὰ ἴδῃ ἕνα ἄρχηγόν των. Οὗτος οὐδόλως ἐφαίνετο προσκηνὴς οἱ δὲ περιστοιχίζοντες αὐτὸν δὲν ἐδείκνυσαν φιλικὰ αἰσθήματα· ἡ ἀρχὴ μάλιστα τοῦ διαλόγου οὐδὲν προαγγέλλει καλόν. Χάρις ὅμως εἰς τὴν φρόνησιν τοῦ περιηγητοῦ μας καὶ εἰς τινὰ δῶρα σπάνια, ἔλαβε τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι παρ' οὐδενὸς θὰ πάθῃ κατὰ τὸν δυσχερῆ τοῦτον πλοῦν.

Οἱ Γκάλ καὶ ὁ Ἰνέγκα, οἱ ὀδηγήσαντες αὐτὸν εἰς Λοπέ, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ χωρία των, οἱ δὲ Ὀκάνδα δὲν τολμῶσι νὰ προχωρήσωσι μέχρι τῆς φυλῆς τῶν ἀνθρωποφάγων, δι' ἣς ἐφείλουσι νὰ διαβῶσιν ὅπως ἀναπλεύσωσιν τὸν Ὀγγουσέ. Ἡ πλεονεξία των ὁμοῦς ὑπερίσχυσε τοῦ φόβου, διότι ἀνελογίσθησαν ὅτι ἀπωτέρω ὑπάρχει φυλὴ πρὸς ἣν δύνανται νὰ ἐμπορευθῶσιν ἐπωφελῶς. Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν εὐκόλως ἐστρατολόγησε τοὺς ἀναγκαζομένους αὐτῷ διὰ τὸν πλοῦν, ἄνθρωποι, δύο δὲ μάλιστα βασιλεῖς ἐζήτησαν νὰ τὸν συνοδεύσωσιν. Εὐθὺς ὀργανίσθη ὁ στόλος, συγκείμενος ἀπὸ τρία μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ μονόξυλα, τρία ἄλλα μικρότερα καὶ πλήρωμα 150 ἀνδρῶν, ἀπάχτων ἀποφασισμένων νὰ κωπηλατήσωσι καλῶς καὶ νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς εἰς περίστασιν προσβολῆς.

Τὸ θάρρος τῶν ἀγρίων ἐνίσχυσε μικρὸς ἀνὴρ φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μέγα κάλυμμα ἐκ πιλήματος (ρεπούπλικα), περὶ τὸν λαιμὸν πληθὺν περιάπτων καὶ φυλακτηρίων καὶ κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας ῥάβδον ἐφ' ἣ ἐκρέμαντο πολλὰ πράγματα λίαν σεβαστά, τοῦτέστι κωδωνίσκος, ὁστᾶ πίθηκος, χωρίς δέρματος ἐνυδρίδος, τρίχες ἐλέφαντος καὶ πόδες ζώου. Ὁ νεώστὶ ἐλθὼν οὕτω διεσκευ-

ασμένιος είναι πρόσωπον μεγάλης σημασίας, ὁ ὀγγαγγάρα, ὁ μέγας μάντις ἢ μάγος τῶν Ὀκάνδα. Μετὰ μυστηριώδη τελετὴν, ἡγγεῖλε τοῖς συνοδίταις ὅτι ὁ πλοῦς ἔσεται αἴσια καὶ τὰ κέρδη ἄφθονα. Τοιαῦτα ἐλπίζοντες οἱ κωπηλάται ἐπελήφθησαν ἐρρωμένως τοῦ ἔργου των, καὶ τοι δὲ ὁ καύσων ἦν ἀφόρητος καὶ τὰ ρεύματα συνεχῶς διέκοπτον τὸν πλοῦν, ἐξ ἀμφοτέρων δὲ τῶν ὀχθῶν ἐφαίνετο Ὀζυέμπα ὠπλισμένοι πρὸς μάχην, οἱ ναῦται ἐκωπηλάτουν καλῶς. Τὴν ἡμέραν, ὅπως μὴ προσβληθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρωποφάγων, ἔπλεον εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, βυμουλκοῦντες διὰ σχοινίων τὰ μονύξυλα ὡσάκις τὰ ρεύματα ἦσαν σφοδρά, τὴν δὲ νύκτα ἀνεκώχευον εἰς τινα ἐξ ἄμμου σύρτιν. Οὐδὲν ἀπευκταῖον εἶχε συμβῆ· ὥστε ὁ μάντις εἶχε δίκαιον.

Οὐδεὶς λευκὸς δὲν εἶχε προβῆ πέραν τοῦ Λοπέ· ἐσπέραν δὲ τινα ὁ κ. δὲ Κομπιέγν καὶ ὁ συνοδοιπόρος του ὑπελόγισαν ὅτι εἶχον προβῆ μέχρι 40 λευγῶν εἰς τὰ ἐνδότερα διὰ δυσχερῶν πορείων.

Ἦδη ὁ ποταμὸς ἤρχισε νὰ καθίσταται πλατύτερος καὶ ἤρεμος, ἄνευ βράχων καὶ ὑφάλων. Οἷον λαμπρὸν θέαμα διὰ περιηγητὴν! Ἦλπιζε δὲ νὰ μεταβῇ μέχρι τῆς τοῦ Ὀγγογγουὲ καὶ οἱ Ὀκάνδα ἐφαίνοντο πρόθυμοι ν' ἀκολουθήσωσι τὸν ἄνδρα, διότι ἐφρόνουν ὅτι ἐπλησίαζον εἰς τὰ χωρία ὅπου ἀγοράζουσιν ἐφθηνὰ τὸν ἐλεφαντόδοντα, ὃν ἐμελλον νὰ πωλήσωσιν ἀκριβὰ λίαν εἰς τὰ καταστήματα τοῦ Γκαμπάν. Αἰζυνης ὁμως ἐκ τινος δάσους ἐφάνη καπνὸς πυριβόλων καὶ ἐπτά πορθμεῖς πίπτουσι θανάσιμως πληγωμένοι ὑπὸ τῶν τεμαχίων σιδήρου ἢ χαλκοῦ ἅπερ οἱ Ὀζυέμπα θέτουσιν εἰς τὰ τουφέκιά των ἀντὶ σφαιρῶν.

Οἱ τόσον τολμηροὶ Ὀκάνδα κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ φόβου· μ' ὅλας δὲ τὰς παρακλήσεις καὶ προτροπὰς τῶν κ. δὲ Κομπιέγν καὶ Μάρς, ἀνέκρουσαν πρῶραν καὶ μετὰ σπουδῆς ἐπέστρεψαν εἰς τινα νῆσον ἔπου τὴν προλαβοῦσαν εἶχον διανυκτερεύσει, ἐκεῖ δὲ ἔστησαν. Ὁ μέγας μάντις, ὅστις εἶχε προείπει τὴν ἐπιτυχίαν καὶ ὅστις

πραγματικῶς ἐλπίζει, ἤρξατο δημηγορῶν καὶ βαθμηδὸν ἐμπνέει αὐτοῖς θάρρος· μεθ' ὃ ἔδωκεν ἐκάστῳ ἀνὰ ἓν τῶν θαυματουργῶν φυλακτηρίων καὶ ἐπιτρέπει αὐτοῖς νὰ ἐγγίσωσιν ἀλληλοδιαδόχως τὰ πολύτιμα περὶ-απτα τὰ κρεμάμενα ἐπὶ τῆς ράβδου, τὰ ὅστα τοῦ πίθηκος καὶ τὸ δέρμα τῆς ἐνυδρίδος· συγχρόνως δὲ οἱ δύο περιηγηταὶ διένειμαν αὐτοῖς σφαίρας, πυρίτιδα καὶ, τὸ ἄριστον πάντων, ρακὴν. Ταῦτα ἐπέρρωσαν τὸ πολερικὸν φρόνημά των καὶ ὤρμησαν εἰς τὰ πρόσω· ἀλλ' οἱ Ὀζυέμπα τοὺς περιέμενον πολυάριθμοι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν, ὑβρίζοντες καὶ κραυγάζοντες λυσσωδῶς. Ἡ μάχη ἤρξατο φοβερά, οἱ δὲ Γάλλοι διὰ τῶν τελειοποιημένων ὅπλων των τρομερὰν ποιοῦσι θραῦσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀνθρωποφάγων. Οἱ Ὀκάνδαι πυροβολοῦσι γενναίως, ἀλλ' οἱ δύο βασιλεῖς, οἱ συνοδεύσαντες τοὺς ξένους, καταλαμβάνονται ὑπὸ δειλίας καὶ ἀποφαίνονται ὅτι πρέπει νὰ ὑποχωρήσωσι. Μάτην οἱ κ. δὲ Κομπιέγν καὶ Μάρς διὰ παρακλήσεων, ὑποσχέσεων καὶ ἀπειλῶν προσεπάθουν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωσι· οἱ Ὀκάνδα ἐρρίπτον τὰ ὅπλα των καὶ ἔφυγον καὶ ἐντὸς 12 ὥρων διήνυσαν διὰ τῶν μονοξύλων 150 λεύγας, διάστημα ὑπερῆχον ἀναπλεύσει εἰς 7 ἡμέρας. Τὴν ἐπιοῦσαν ἡ συνοδία ἀφίκετο εἰς Λοπέ.

Δύο ἔτη διέμειναν οἱ Γάλλοι εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἀνεκάλυψεν δὲ μέρη τέως ἄγνωστα. Ἐν τῷ συγγράμματί του οἱ κ. δὲ Κομπιέγν καὶ Μάρς πολυτίμους παρέχουσι πληροφορίας περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀγρίων, περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν, κτλ., κτλ.

Ὀλίγαι ἔτι τοιαῦται ἐκδρομαὶ καὶ ἡ Ἀφρικὴ γενήσεται γνωστὴ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἑκτασιν.

E. A. I.